

Brottsprevention i grundskolan

En analys av skolpersonals berättelser

Louise Bynke

Kandidatuppsats SOCK04 HT 2017

Sociologiska institutionen

Lunds universitet

Handledare: Veronika Burcar Alm

Abstrakt

Kandidatuppsats 15 hp.	Författare: Louise Bynke
Lunds universitet, Sociologiska institutionen.	Titel: Brottsprevention i grundskolan. En analys av skolpersonals berättelser.
SOCK04, höstterminen 2017.	Handledare: Veronika Burcar Alm

I denna uppsats berättar personal i skolan om hur de ser på och arbetar med brottsprevention för att risken för att barn hamnar i kriminalitet senare i livet ska bli så låg som möjligt. Det arbetet är viktigt eftersom det minskar lidandet hos brottsoffer och gärningspersoner och även behovet av dyrare och mer komplicerade samhällsinsatser senare i livet.

Syftet med uppsatsen är att belysa det svenska arbetet med brottsprevention från skolpersonalens perspektiv då det sällan förekommer i sammanhang där kriminalitet diskuteras. Travis Hirschis kriminologiska teori om sociala band och teorier om brottsprevention utgör analysens bakgrund mot vilken empirin ställs. Uppsatsens empiri består av fyra intervjuer med skolpersonal som arbetar på grundskolor runt om i Lunds kommun. I dessa visar skolpersonalen hur de ser på riskfaktorer till kriminalitet, vad de gör för att minska dem och stärka barnets sociala band genom att tillhandahålla skyddsfaktorer samt hur samarbetet med föräldrar och socialtjänsten fungerar.

Brottsprevention i skolan sker inbyggt i skolpersonalens ordinarie arbete med att få barnen att nå kunskapskraven. Utbildning är en skyddsfaktor i sig och arbetet involverar att se till att barnen mår bra eftersom det är en förutsättning för att kunna tillgodogöra sig utbildningen. Att ett barn mår bra är också en skyddsfaktor mot framtida kriminalitet. För att klara av sitt arbete krävs kompetens att skapa en bra kontakt med föräldrar även i situationer där det föreligger risk för konflikt samt att det finns ett gott samarbete med socialtjänsten. Det senare är något som skolpersonalen menar ofta saknas bland annat eftersom återkopplingen i socialtjänstären den som rör barnen inte är tillfredsställande.

Nyckelord: kriminalitet, brottsprevention, orosanmälan, socialtjänsten, skolpersonal, grundskola, sociala band

Innehåll

Inledning.....	1
Uppkomsten av kriminalitet och arbetet med brottsprevention	1
Syfte och problemställning.....	2
Orosanmälan till socialtjänsten	2
Avgränsningar.....	2
Metodval	2
Teorival	3
Empiri	4
Tidigare forskning.....	4
Teori.....	5
Sociala band-teorin	5
Brottsprevention	7
Sammanfattning teori	9
Metod.....	9
Enkät.....	9
Intervju	10
Analysmetod och presentation	11
Etik.....	11
Analys	12
Barnets sociala band i skolan	12
Faktorer som påverkar risken för framtida kriminalitet hos ett barn	13
Arbetet med brottsprevention	17
Samarbetet mellan skola, socialtjänst och föräldrar.....	22
Sammanfattande diskussion	27
Referenser	29
Bilaga I - Enkätfrågor och svarsalternativ.....	31
Bilaga II - Stödfrågor till intervjuerna och teckenförklaring.....	34

Inledning

Uppkomsten av kriminalitet och arbetet med brottsprevention

Brottsprevention är ett av de stora forskningsfälten inom den sociologiska kriminologin. Det finns många orsaker till att vilja förebygga eller minska kriminaliteten i ett samhälle. För många är ett samhälle fritt från kriminalitet eftersträvansvärt eftersom brottsliga gärningar kan leda till fysiskt, psykiskt och ekonomiskt lidande för både eventuella och potentiella offer, för samhället och ibland även för brottslingen själv.

Med kunskap om hur kriminalitet uppkommer kan man arbeta medvetet för att förebygga den. Man kan rikta in sig på situationer, miljöer och individer där risken för att kriminalitet ska uppstå finns. Till exempel kan man arbeta med att utforma den offentliga stadsmiljön på ett sätt som minimerar möjligheter till brott eller kan man arbeta med olika program som riktar sig mot intagna på anstalt för att minska återfallsfrekvensen. Denna uppsats riktar in sig på den del av brottspreventionen som handlar om att hålla nere risken för att barn hamnar i kriminalitet senare i livet. Detta arbete är viktigt eftersom ett lyckat sådant minskar behovet av insatser längre fram vilka kan vara både svårare och dyrare att genomföra.

Det brottsförebyggande arbetet med barn genomförs till stor del av personalen i grundskolan (även om detta inte tillhör deras direkta arbetsuppgifter). Det finns en stor kontaktyta mellan skolpersonalen och det enskilda barnet. Samtidigt som personalen ska ansvara för barnets lärande och därför måste kunna skapa ett förtroende, är det också de som ansvarar för att rapportera uppåt, det vill säga notera indikationer på om något inte står rätt till och föra dessa noteringar vidare. Som personal i skolan står man i centrum i ett nätverk, där man förutom med barnet även har kontakt med föräldrar, rektor och vid behov socialtjänsten, polisen och barnpsykiatrien. Det är därför motiverat att ge utrymme åt skolpersonalens uppfattningar om kriminalitetens uppkomst och arbetet med brottsprevention i grundskolan och att etablera en vetenskaplig koppling mellan dessa och den befintliga kriminologiska teorin. Detta kommer jag att göra i den här uppsatsen. Den kriminologiska teorin jag kommer att använda mig av är Travis Hirschis sociala band-teori som ser på kriminella handlingar som ett resultat av svaga sociala band samt mer allmänna teorier om risk- och skyddsfaktorer och motståndskraft – det vill säga miljöfaktorer som höjer respektive sänker risken att en individ ska hamna i kriminalitet – vilka bidrar till en vetenskapligt förankrad brottsprevention.

Syfte och problemställning

Mycket av arbetet med brottsprevention och barn sker i Sverige idag utifrån socialtjänstens och föräldrarnas perspektiv. Detta gör att det saknas kunskap om hur skolpersonal ser på sitt eget arbete relaterat till brottsprevention i skolan. Syftet med denna uppsats är att uppmärksamma detta. Vilken betydelse har skolan? Vilka faktorer ser de påverkar risken för framtida kriminalitet hos ett barn? På vilket sätt anser de att de jobbar med brottsprevention? Hur tycker de att samarbetet mellan skola och socialtjänst och föräldrar fungerar och vad kan göras bättre? En analys av skolpersonalens svar på dessa frågor kan bidra till att det praktiska arbetet med brottsprevention kan bli ännu mer medvetet och ge ändamålsenliga resultat i högre grad samt påverka hur ekonomiska resurser fördelas på kommunnivå.

Det finns alltså teorier om hur kriminalitet uppkommer och hur kriminalitet förebyggs men den pusselbit i det svenska arbetet med brottsprevention som består av hur väl dessa teorier kan appliceras på vad skolpersonalen berättar saknas i stor utsträckning. Det är den pusselbiten jag i denna uppsats kommer att lägga till.

Orosanmälan till socialtjänsten

Ett centralt begrepp i uppsatsen är *orosanmälan*. En orosanmälan görs till socialtjänsten i kommunen vid misstanke om att ett barn på något sätt far illa. Som lärare eller annan personal i skolan har man en skyldighet enligt socialtjänstlagen att göra en sådan anmälan om man misstänker eller får kännedom om att ett barn far illa. En orosanmälan är alltså ett redskap som används för att bilda en länk mellan ett enskilt barn och svenska staten representerat av socialtjänsten. På så sätt blir det något som skolpersonalen måste anta ett förhållningssätt gentemot och som därför återkommer i min analys.

Avgränsningar

Metodval

Eftersom det är skolpersonalens berättelser som ska fungera som empiri i min uppsats, har jag valt att uppmärksamma dessa genom intervjuer. De har enskilt fått komma till tals och bistå med tankar och information som kan hjälpa mig i sökandet efter sätt att förbättra arbetet med att minska kriminaliteten i det svenska samhället. Intervjuerna har varit semistrukturerade för att få intervjupersonerna att prata så fritt som möjligt men ändå inom givna ämnen. Jag har valt att närmast hålla mig till det naturalistiska paradigmet inom kvalitativ forskning vilket innebär att man försöker fånga in intervjupersonernas sociala verklighet för att sedan i analysen ”använda deltagarnas egna ord” till att ”visa vad de tänker och gör” (Sahlin 2004 s.

32). Det passar väl in i denna studie då det är *skolpersonalens* sanning eller verklighet i relation till barnen, föräldrarna och socialtjänsten som jag vill komma åt i deras berättelser.

Som metod för analysen har jag valt att utgå från så kallade *excerpt-commentary units* – utdrag ur intervjuerna tillsammans med egna analytiska kommentarer (Rennstam och Wästerfors 2015, ss. 51–52). På det sättet får intervjupersonerna komma till tals ordagrant och analysen bygger på vad de faktiskt uttrycker. Läsaren kan på så sätt ta större del av empirin och bedöma analysen mot bakgrund av detta.

Teorival

Jag kommer i uppsatsens teoriavsnitt ta upp två delar av kriminologin som är relevanta i min studie, nämligen varför man begår brott och hur man förhindrar att brott begås. Dessa är givetvis två mycket omfattande fält som måste specificeras närmare, men ska man kunna se vilka möjligheter det finns att främja brottsprevention i grundskolan behöver man både kunna förstå hur kriminalitet kan uppstå samt relatera till de begrepp och metoder som finns inom brottspreventionen. I den första delen kommer jag därför att gå igenom vad orsaken till kriminalitet skulle kunna vara för något, med hjälp av den för kriminologin så viktiga Chicagoskolan och mer specifikt den där ur härstammande sociala band-teorin, en typ av kontrollteori som lanserades av den amerikanska kriminologen Travis Hirschi i slutet av 1960-talet. Chicagoskolan är relevant i det här sammanhanget då den ger öppningar för att se till miljön som en bärare av risk- och skyddsfaktorer till kriminalitet till skillnad från det tidigare antagandet att dessa faktorer skulle ligga enbart hos den enskilda individens personlighet, genetik och biologi. I frågan om brottsprevention blir skolan en del av barnets miljö vilken skolpersonal har möjlighet att påverka och på så sätt lägger Chicagoskolan ut grunden för hur skolpersonalens berättelser kommer att analyseras. Sociala band-teorin specificerar det i miljön som skolpersonalen direkt i sig själva kan engagera sig i och påverka, nämligen barnets relation med andra människor, institutioner och samhället.

Andra delen i teoriavsnittet bygger vidare på avsnittet om tidigare forskning om brottsprevention och kommer att handla om hur arbetet kan kategoriseras beroende på när insatserna sker och vilka skyddsfaktorer skolan i teorin kan bistå med för att ett barn ska utveckla en starkare motståndskraft mot att hamna i framtida kriminalitet. Skolpersonalens berättelser om det praktiska arbetet med brottsprevention kommer sedan i analysen att undersökas för att se om de stämmer överens med dessa teorier.

Empiri

Den kriminologiska teori jag använder i uppsatsen är internationellt användbar men då andra länder kan skilja sig från Sverige genom olika juridiska, kulturella, geografiska och ekonomiska förutsättningar har jag ansett det rimligt att samla empiri från en svensk kommun.

Jag har valt att göra studien på kommunnivå eftersom många riktlinjer och handlingsplaner ligger kommunalt och samverkan med andra instanser så som till exempel socialtjänst, barnpsykiatri och polisen också många gånger sker inom kommunen. Att jämföra skolpersonalens berättelser mellan olika kommuner blir för omfattande i det här skedet medan det å andra sidan hade varit för utpekande men inte tillräckligt givande att hålla sig till en enskild stadsdel eller skola. Jag har valt Lunds kommun av praktiska skäl – det är här jag bor och min kännedom om Lunds stadsdelar och byarna runtomkring är relativt god.

Tidigare forskning

Jag ska här kort redogöra för den tidigare forskning som är aktuell för denna uppsats. Denna forskning behandlar främst uppkomst och förhindrande av svensk ungdomsbrottslighet generellt men blir relevant i min studie då skolpersonal ofta måste relatera till många av de sociala faktorerna gällande barnet.

När det gäller vad som påverkar uppkomsten av kriminalitet finner Ring (2017), i sin studie om samband mellan brottsbelastning och riskfaktorer, stöd för att ett antal faktorer påverkar ungdomars brottsbenägenhet, bland annat svaga band till föräldrar och skola vilket kan leda till umgänge i kriminella kretsar (vänner som begår brott) som i sin tur Ring menar är ”starkt kopplat till brott” hos en själv (ibid. ss. 117–118).

Nilsson (2017) har undersökt uppväxtförhållanden hos personer som sitter i fängelse. Han fann att ogynnsamma hemförhållanden (ibid. s. 134), (skilsmässa, sjukdom eller ekonomiska svårigheter i familjen, upprepade flyttar och dåligt med läxhjälp hemifrån) förekom oftare i dessa personers uppväxt än hos övriga befolkningens uppväxt. Nilsson menar också att en sak att ta hänsyn till är ansamlingen av problem (ibid. s. 138). En högre andel av fångarna än övriga befolkningen hade vuxit upp med flera ogynnsamma faktorer. Ju fler sådana faktorer som är närvarande i en individs barndomsmiljö, desto tidigare brottsdebut och tyngre brottsbelastning har individen i vuxen ålder (ibid. s. 140). Även Tham nämner (angående en studie av Stattin m.fl. 1997), att ”sannolikheten att lagföras ökar [...] kontinuerligt med ökat antal riskförhållanden” (2017. s. 317) till vilka här även räknades beteenden som kontakt med polis eller barnavårdsnämnd före 18 års ålder, skolk, och alkohol- och drogmissbruk.

När det kommer till brottsprevention, tar Brottsförebyggande rådet upp ett antal insatser som görs för barn i skolåldern (Rapport 2016:20). Fyra olika så kallade familjestödsprogram som ”riktar sig till föräldrar med barn i 3–12-årsåldern, som har problem i föräldraskapet eller som tillhör en grupp där risken för sådana problem är stor” visar på ”förbättringar” (ibid. s.74) men huruvida dessa påverkar barnets avhållsamhet från brott under tonåren eller vuxenlivet är oklart. Risken att helt missa familjer i behov av hjälp finns också (ibid. s. 75).

Mentorsprogram kan vara en åtgärd för att hindra att en ungdom utvecklar ett antisocialt beteende (ibid. s. 77). Många kommuner har infört så kallade sociala insatsgrupper, där polis och kommunen (socialtjänst och eventuellt skola m.fl.) samarbetar för att ge socialt stöd åt unga (ibid. s.81). I Sverige saknar vi dock ofta utvärderingar av olika brottsförebyggande insatser för barn och ungdomar, bland annat för att de ofta utförs på kommunal nivå och underlaget är för litet (ibid. s.80).

Johansson (2017) har studerat skolpersonalens roll i förhållande till barn med problem i skolan – dock ej specifikt kriminalitet – och uppger att lärarna vid vissa tillfällen inte känner sig respekterade av föräldrarna men att lärarnas kontakt och samarbete med föräldrarna är viktig. Lärarna berättar att det största problemet för att uppnå detta är att föräldrarna inte inser eller erkänner problemet (s. 21). Lärarna känner också, enligt Johansson (2017 s. 17) att föräldrar ibland inte orkar eller hinner ta sitt föräldraansvar.

Teori

I detta avsnitt går jag först igenom teorin om sociala band vilken jag utgår ifrån i resonemanget kring hur brott uppstår. Sedan tar jag upp relevanta teoretiska perspektiv på brottsprevention. I slutet av avsnittet ställer jag dessa två avsnitt i relation till varandra med ambitionen att ge en helhet att spegla empirin mot i analysen.

Sociala band-teorin

Från att tidigare i kriminologins historia ha utgått från att kriminalitet uppstår hos individer med särskilda psykiska och fysiska egenskaper, började man under 1900-talets andra hälft titta på miljön som en faktor till varför människor begår brott. På University of Chicago bildades den första sociologiska institutionen i slutet av 1800-talet och den tillsammans med tillhörande forskare blev det som idag kallas Chicagoskolan (Williams och McShane 2010 s. 46). Den teoretiska hållningen hos Chicagoskolan var att människan är en social varelse och vårt beteende ändras beroende på vilken social kontext vi befinner oss i (ibid. s. 56). Eftersom det finns många olika (sub-)kulturella grupper i samhället är konflikt oundvikligt vilket leder

till kriminalitet i de fall handlingarna inom den egna kulturen strider mot den dominerande kulturen (ibid. ss. 52 och 56).

Chicagoskolan influerade efterhand ett antal områden med teorier om varför kriminalitet uppstår. Kontrollteorierna är ett sådant område (Moyer s. 134). Grundfrågan i dessa teorier är inte vad som gör människor kriminella utan snarare vad som gör att människor följer regler (Williams och McShane s. 148). Travis Hirschis sociala band-teori (social bond theory) är bland de mest populära kontrollteorierna (ibid. s. 154). Hirschi tar upp denna teori i sin bok *Causes of delinquency* (2002, originalet från 1969) och den går ut på att alla individer från början är förmögna till och obehindrade att begå brott men att de sociala banden till andra människor och till samhället gör att de flesta av oss låter bli. Den som däremot har svaga sociala band har alltså enligt denna teori högre benägenhet att hamna i kriminalitet (Moyer s. 148).

Hirschi menar att det sociala bandet har fyra element (Hirschi s. 16), det vill säga att det finns fyra olika sätt på vilka de sociala banden kan skapas. Dessa kan ensamma eller kombinerade med varandra relateras till hur brottslighet uppkommer och Hirschi kallar dem för *anknytning* (attachment), *åtaganden* (commitment), *delaktighet* (involvement) och *övertygelse* (belief) (Moyer s. 149).

- *Anknytning*: Vi skapar ett socialt band genom anknytning vilket gör att vi bryr oss om andras önskningar och förväntningar. En individ som inte har detta sociala band är inte bunden till normer och därför fri att avvika från dem (Hirschi s. 18).
- *Åtaganden*: Vi skapar ett socialt band genom att investera tid, energi och oss själva för att få till exempel utbildning, framgångsrika företag eller gott rykte. Har man inte gjort dessa investeringar, har man heller ingenting att förlora vid brottsligt beteende (ibid. s. 20).
- *Delaktighet*: Vi skapar ett socialt band genom att vara delaktiga i samhället. Den som är upptagen med annat, till exempel arbete, möten, deadlines eller meningsfulla och konventionella fritidsintressen, har inte tid att begå brott. (ibid. s. 22).
- *Övertygelse*: Vi skapar ett socialt band till samhället genom att erkänna dess lagar och regler som giltiga. Människor som inte anser att de behöver ta hänsyn till och följa dessa lagar och regler, har en större sannolikhet att bryta mot dem (ibid. s. 26).

Dessa fyra element kan som nämnts både var för sig och i kombination med varandra göra att det sociala bandet mellan en specifik person och samhället och andra individer blir starkare (Moyer s. 150). Men när de sociala banden på olika sätt försvagas eller försvinner helt, till exempel om man saknar en trygg relation till sina föräldrar, inte klarar av att investera i någon utbildning, inte har något meningsfullt fritidsintresse och inte känner sig som en del av samhället och att samhällets regler inte gäller en själv, så är det enligt sociala band-teorin stor risk att man börjar begå brott.

Relationen mellan skolans värld och kriminalitet i anknytning till sociala band-teorin kommenterar Hirschi på följande sätt:

[...] in a system in which competence is rewarded and incompetence is therefore punished, the cost of detection is assumed to be reduced for the incompetent because his ties to the conventional order have *previously* been weakened. In other words, the academically incompetent person may be very well able to foresee the consequences of his acts; the problem is that, for him, the consequences are less serious. Academic competence is thus assumed to operate through attachment, commitment, involvement, and belief to produce delinquent acts. (Hirschi 2002 s. 113, kursiv i original.)

De sociala banden kan alltså därmed enligt Hirschi påverkas av hur de på något vis "inkompetenta" studenterna eller eleverna behandlas eller ses av skolan och detta kan i sin tur leda till att konsekvenserna för brottsligt beteende upplevs som mindre allvarliga.

Brottsprevention

Den som pratar om att förhindra brott, eller brottsprevention, kan göra detta med några olika perspektiv i hänseende. Det går till exempel att dela upp preventionen i det som kallas primär, sekundär, respektive tertiär prevention. Med primär prevention avses att sätta in åtgärder innan någon problematisk individ eller situation har identifierats (Sahlin 2008 s. 36).

Sekundär prevention innebär att man har identifierat risker vilka man specifikt jobbar mot medan man när man arbetar med tertiär prevention fokuserar på de risker som har övergått till faktiska problem (ibid.). Man kan även tala om kort- eller långsiktiga effekter samt, om det är individer man jobbar med, vid vilken ålder på dessa man ska ingripa (ibid. ss. 40–41).

Brottsprediktion kan användas för att ta reda på mot vilka individer man ska arbeta med sekundär brottsprevention för bästa möjliga effekt. En sådan prediktion kan dock vara problematisk. Henrik Tham (2017) menar att om man ska ingripa mot brott på ett tidigt

stadium bland barn och unga, måste man kunna förutse framtida brott utifrån tidiga riskfaktorer. Detta är svårt då ”ju mer prediktionen ökar, desto mindre del av den totala brottsligheten står högriskgruppen för” (ibid.). De som är i lågriskgruppen begår alltså fortfarande många brott men blir på detta sätt inte föremål för brottspreventiva insatser. Dessutom är det svårt att komma undan antalet falska positiva och falska negativa (ibid. s. 312). Med detta menas individer som förutsetts begå brott men faktiskt inte gör det respektive individer som begår brott trots att de förutsetts inte göra det (ibid.). Tham menar också att det är svårare att förutse ovanliga händelser (t ex. mord) än vanliga (t ex. snatteri) vilket kan vara ett hinder eftersom det ofta kan vara kriminalpolitiskt relevant att förebygga grova brott (ibid. s. 313).

Oavsett om det gäller primär, sekundär eller tertiär brottsprevention, är grundskolan och dess personal central i denna uppsats. Schneider (2010) menar att skolans värld är den, näst efter familjen, viktigaste platsen för brottsprevention (Schneider s. 27). Barnen får här hjälp med utbildning och utvecklar sin sociala kompetens vilket är skyddande faktorer mot kriminalitet (ibid.). Men skolan kan även inverka negativt och bidra till antisocialt beteende (ibid. s. 93). Det kan hända till exempel om skolorna har en dålig organisation, få lärarresurser och många elever, oförmåga att se till att regler efterlevs, och utanförskap bland kamraterna, umgänge med kamrater med normbrytande beteende och om skolorna möjliggör en tillgång till alkohol, droger och vapen (ibid.).

Med samtliga dessa riskfaktorer blir det naturligt att det praktiska arbetet med brottsprevention handlar om att både möta dessa (sekundär brottsprevention) och att arbeta för att de inte ska uppstå från första början (primär brottsprevention) (ibid. s. 96). Schneider talar bland annat om en strategi, *crime prevention through social-problem-solving* (CPSD), vilket innebär en proaktiv brottspreventionstrategi där man ersätter riskfaktorer med skyddsfaktorer och på så sätt ökar motståndskraften (”resilience”) mot en kriminell framtid (ibid.). Viktiga övergripande skyddsfaktorer i skolan är enligt CPSD bland annat en stödjande skolmiljö och engagemang och samhörighet till skolan (ibid. s. 97). Elever som uppnår bra skolresultat och känner samhörighet med skolan har lägre risk att utveckla problembeteenden (ibid. s. 107). Genom skolan kan också intresse väckas för fritidsaktiviteter (idrott, kultur etc.) vilket speciellt under tonåren är en skyddsfaktor mot brott (ibid.). Andra brottsförebyggande åtgärder kan vara bland annat konkret lärande om att upptäcka och reagera på lämpliga sätt på sociala beteenden, individuell rådgivning och personlig, enskild kontakt mellan ett barn och en vuxen, som till exempel mentorskap eller praktik (ibid. s. 108).

Sammanfattning teori

Sociala band-teorin innebär ett teoretiskt sätt att angripa kriminalitet medan teorierna om brottsprevention är mer praktiska och konkreta och de kompletterar på det sättet varandra. De senare kan ses som det som fyller sociala band-teorin med verklig mening. Många av riskfaktorerna genererar svaga sociala band medan skyddsfaktorerna och motståndskraften innebär starka sociala band. Mycket av det som ses som skyddsfaktorer kan stärka de sociala banden med hjälp av de fyra elementen. Exempel på det kan vara att en skolmiljö som stöttar barnet i dess utbildning ses som en skyddsfaktor inom brottspreventionen och bidrar till att stärka de sociala banden genom elementet åtagande eller att någon form av personligt mentorskap i skolan stärker de sociala banden genom elementet anknytning.

Metod

Enkät

Då mitt mål var att se tendenser i lärares åsikter och attityder i ämnena barn, kriminalitet och orosanmälningar, skapade jag en elektronisk enkät med 31 frågor på dessa teman (se bilaga D). I slutet av enkäten lade jag till en fråga om svarspersonen kunde tänka sig att ställa upp i en intervju på samma teman som enkäten. Det lämnade en dörr öppen för mig att gå djupare in i svaren eller att kunna få in användbar empiri även om enkäten inte skulle ge mig statistiskt signifikanta svar.

För att kunna nå ut med enkäten till enskilda lärare tog jag kontakt via e-post med 54 rektorer för kommunala och privata grundskolor i Lunds kommun. Efter att ha skickat ut en påminnelse fick jag sammanlagt in svar från 22 rektorer. Av dessa kunde tolv rektorer på låg- och mellanstadiet tänka sig att vidarebefordra enkäten till sina lärare. Enkäten har nått ut till 14 skolor då vissa rektorer jobbar på fler än en skola. Merparten av Lunds kommuns lärare, däribland samtliga högstadielärare, fick alltså aldrig själva möjligheten att välja om de ville vara med eller inte. De rektorer som inte ville medverka men som ändå svarade angav som skäl främst hög arbetsbelastning bland lärarna och att de redan svarat på många enkäter.

Låg- och mellanstadieskolorna som enkäten skickades ut till fick ändå geografisk och socioekonomisk spridning: Både olika stadsdelar inom Lunds stad och ett antal byar ute i Lunds kommun finns representerade samt även områden på hela skalan från övre medelklass till mer socioekonomiskt utsatta områden.

Sammanlagt valde 20 personer att svara på enkäten. De rektorer som skickade ut enkäten skilde inte på lärare och annan skolpersonal och därför finns det förutom svar från lärare, även

svar från specialpedagoger, fritidspersonal och studievägledare. Detta ser jag som positivt då det ger en något mer nyanserad bild av alla som möter barnen på olika sätt i sitt dagliga arbete.

Vad hade jag kunnat göra för att få ett bättre resultat? Det är till exempel möjligt att jag hade fått hjälp av rektorerna i större utsträckning om jag hade satt mig ner och ringt till dem istället för (eller som komplement till) att skicka e-post. Detta alternativ valde jag bort då antalet inkomna enkätsvar från varje rektors personal inte stod i god proportion till den tid detta skulle ta; arbetsinsatsen bedömde jag därför skulle falla utom tidsramen jag hade att jobba inom. Sannolikheten att få in det antal enkätsvar jag skulle vilja (100–200 stycken) bedömde jag inte heller var hög.

Jag hade förmodligen också fått en högre svarsfrekvens om jag hade nått ut till skolpersonalen direkt istället för att gå via rektorerna. Jag hittade tyvärr inget sätt att göra detta på.

Enkätsvaren är för få för att kunna dra några egentliga slutsatser. I den här uppsatsen har jag därför valt att gå vidare med de personer som valde att delta i en intervju och att använda enkätsvaren som vägledning för utformning av intervjufrågorna.

Intervju

Fem av svarspersonerna angav i enkäten att de kunde tänka sig att ställa upp i en intervju. Av dessa var tre lärare och två annan skolpersonal. En av dessa valde sedan att inte medverka. Jag har alltså gjort fyra intervjuer med skolpersonal. Även om det är få, gav detta mig så pass mycket intressant material att en meningsfull analys blev genomförbar. Både personerna och skolorna de jobbar på var helt nya för mig och jag hade därför ingen förhandsuppfattning om dessa utöver det aktuella geografiska området.

Intervjuerna varade mellan 50 och 70 minuter och de spelades in för att mer fokus skulle kunna sättas på personernas berättelser snarare än mitt antecknande. De var till sin natur semistrukturerade. Jag ville att intervjupersonerna skulle berätta så fritt som möjligt om sina erfarenheter och åsikter men strukturen krävdes för att få en avgränsning till mina teman vilka precis som i enkäten var barn, kriminalitet och orosanmälningar. Till stöd för detta hade jag 15 utgångsfrågor (se bilaga II). Vissa av dessa ställde jag aldrig medan andra modifierades efter situationen och ytterligare andra helt lades till under själva intervjun, antingen som följdfrågor eller uppkomna ur nyfikenhet inför det intervjupersonen berättade.

Naturalismen inom kvalitativ forskning är det dominerande angreppssättet och innebär att forskaren får intervjupersonen att beskriva sin sociala verkligheten och att det blir en sanning

som sedan kan analyseras (Sahlin 2004 s. 32). I den naturalistiska intervjun är det viktigt att försöka att inte påverka datainsamlingsprocessen för mycket, utan få fram verkligheten ur intervjupersonernas perspektiv (ibid.). Intervjupersonerna återkom ofta till vissa specifika saker i sina berättelser vilket visade på ett syfte med intervjun även från deras sida. De största svårigheterna med genomförandet av intervjuerna handlade om mig själv som intervjuare. Jag blev medveten om att det bitvis var en utmaning att hålla tillbaka diskussionsviljan, det vill säga min egen uppfattning, och att känna av var gränsen gick för hur mycket jag (för att skapa kontakt) kunde eller skulle berätta om mig själv och mina erfarenheter från kriminalvårdsarbete och från skolan i egenskap av förälder till skolbarn utan att färga intervjupersonernas åsikter, ta upp onödig tid eller hämma viljan att berätta. Att utföra intervjuerna på sättet jag beskrivit ovan gav mig dock mycket användbart material då allra största delen av tiden bestod av intervjupersonernas fria tal.

Analysmetod och presentation

Under intervjuerna var jag ute efter vad intervjupersonerna berättade om sin verklighet. I analysen är det dessa berättelser som ska analyseras i förhållande till brottsprevention och teorin om sociala band. Jag använder mig av det som kallas *excerpt-commentary units*. Det betyder att jag för varje företeelse jag vill belysa i min uppsats har ett eller flera utdrag ur intervjuerna och att det till var och ett av dessa är direkt fogat en analytisk kommentar (Rennstam och Wästerfors 2015 ss. 51–52). På så sätt visar jag både vad intervjupersonerna säger om sin verklighet och tydliggör exakt vad det är jag kopplar ihop med teorin i min analys.

Etik

Vid genomförandet av enkäten och intervjuerna har jag förhållit mig till de forskningsetiska principer som finns (Vetenskapsrådet u.å.). Här finns det fyra huvudkrav (ibid. s. 6): informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet. Jag ska här kort gå igenom vad jag har gjort för att uppnå vart och ett av dessa under studien. Informationskravet innebär att man ger deltagarna i studien information om uppgiftens syfte (ibid. s. 7). Rektorer, enkätrespondenterna och intervjupersonerna har informerats (skriftligt, och för intervjupersonerna även muntligt) om studien och om deras roll i den samt att deltagandet är frivilligt och att de har rätt att avbryta sin medverkan när som helst. Samtyckeskravet innebär att deltagarna måste lämna sitt samtycke till intervju eller enkät (ibid. s.9). I min studie har det konkret fungerat så att de rektorer och skolpersonal som inte har samtyckt, helt enkelt har låtit bli att svara och/eller delta. Övriga tog ett aktivt beslut att

delta. Konfidentialitetskravet består i att uppgifter som lämnas av deltagarna inte får antecknas, lagras eller avrapporteras så att någon person kan identifieras (ibid. s. 12). Jag har hanterat det så att intervjuerna skett i slutna rum, både inspelningar och transkriberat material är lösenordsskyddade i flera steg samt att det i analysen inte finns något i citaten som kan identifiera någon individ. Intervjucitaten är också numrerade IC1–IC30 för att förhindra att flera citat kopplas samman med en specifik intervjuperson. Enkätrespondenterna är helt anonyma för mig från början förutom i de fall de också medverkat i en intervju. Nyttjandekravet till sist, innebär att allt material som är insamlat under studien enbart får användas för forskningsändamål (ibid. s. 14). Ingenting av det som enkätrespondenterna och intervjupersonerna har svarat kommer att användas utanför den här uppsatsen.

Analys

I detta avsnitt går jag igenom olika teman som blir aktuella i intervjupersonernas berättelser.

Barnets sociala band i skolan

Skolans roll som skyddsfaktor stärks genom att skolpersonalen hjälper barnen med sociala band-teorins element *anknytning* och *åtagande*. Intervjupersonerna berättar om hur barns mående i skolan påverkar prestationen och menar att det är deras uppgift att vara tillgängliga om ett barn på något sätt visar att det inte mår bra.

IC1: -[Hur ett barn mår] spelar jättestor roll för att ett barn som inte mår bra klarar inte av att studera (.) i alla fall inte på på (.) på sin fulla potential så det är jätteviktigt hur barnen mår.

Intervjupersonen beskriver ovan att barnet måste må bra för att kunna lyckas i skolan och säger att om ett barn inte mår bra, kan det inte klara studierna fullt ut. Detta betyder att graden av åtagande enligt sociala band-teorin minskar (Hirschi 2002 s. 20). Att intervjupersonen försäkrar sig om att ett barn mår bra i skolan hjälper inte bara barnet att nå kunskapskraven utan stärker även de sociala banden och blir därför en form av outtalad primär brottsprevention.

Skolpersonalen nämner några olika sätt att uppmärksamma att ett barn inte mår bra, till exempel att barnet själv berättar eller att det är oroligt:

IC2: -Idag så är det ett klimat i skolan också så att barn, barn hör av sig och det är väldigt bra att dom gör det (.) och vuxna också hör av sig om dom inte

mår bra (.) asså vuxna mailar oss "mitt barn mår inte bra i skolan", barnet visar ofta också, säger till.

Att ett barn själv kommer och berättar för skolpersonal om sitt mående tyder på att anknytningen till skolan redan är stark. Skolan fungerar alltså för många barn redan nu som en skyddsfaktor där personalen blir en del av en stödjande skolmiljö. Intervjupersonen berättar också att barnets föräldrar hör av sig angående barnets mående vilket visar ytterligare en möjlighet att knyta eller underhålla de sociala banden.

Ibland behöver personalen också göra egna observationer istället för att barnen pratar explicit om sitt mående:

IC3: -[...]Det är sällan ett barn som blir grovt utsatt kommer och säger det, det gör dom inte (.) det märks på andra sätt ORO asså att (.) att har man barn som är oroliga i klassrummet så måste man ju tänka vad är barnet oroligt för.

IC4: -[...]Vi måste ju SE barnen alltså (.) det handlar ju om hur vi är som pedagoger ju (.) att vi visar att vi finns där för dom, att vi visar att vi lyssnar på dom (.) att dom KAN komma till en, det är ju den här tryggheten och (.) närheten på nåt vis [...]

Här berättar intervjupersonerna att det är en konkret arbetsuppgift för skolpersonalen att hjälpa barnet att stärka *anknytningen*, som ju handlar om att komma så pass nära att barnet börjar bry sig om vilka förväntningar som finns på det, genom att vara aktiva och uppmärksamma på om ett barn signalerar att det mår dåligt. Enligt Schneider (2010, s. 27) är skolan den andra viktigaste platsen för brottsprevention och även om intervjupersonerna ovan inte pratar uttryckligen om brottsprevention, visar deras uttalanden på vikten av, och även viljan att lägga grunden till, detta.

[Faktorer som påverkar risken för framtida kriminalitet hos ett barn](#)

När jag pratar med intervjupersonerna om vad de tror skulle kunna leda till att ett barn blir kriminellt i framtiden, tar de upp teman som handlar om barnets sociala liv: familjesituationen, skolsituationen och kamratskap.

[Familjesituationen](#)

Intervjupersonerna uttrycker att föräldrarna inte alltid lyckas upprätthålla ett ordnat och sammanhållet familjeliv och de ser detta som en risk för barnet att börja begå brott. Försvagad

relation till familjen kan göra de sociala banden tunnare genom elementen *anknytning* och *delaktighet* i sociala band-teorin och är således en riskfaktor för att barnet ska hamna i kriminalitet.

IC5: -[...] familjeförhållande (.) jag menar du har kaos hemma du har ingen ordning ingen struktur (.) eh där är inga regler och barnen kommer och går som dom vill [...]

IC6: -[...] tiden räcker inte till, stressat samhälle (.) karriärer man ska mycket (.) man äter inte tillsammans längre (.) man gör så mycket var för sig (.) man kan spridas ut. man har ingen koll på sitt barn (.) man vet inte vad den gör.

I de två citaten ovan säger intervjupersonerna att brist på kontroll och regler från föräldrarnas sida kan skapa ett kaos där barnet själv bestämmer när det ska komma och gå och inte har någon struktur att förhålla sig. De menar att det kan leda till att barnet engagerar sig i kriminella aktiviteter. Några av intervjupersonerna betonar vidare under intervjuernas gång att det är samhället som har förändrats, att det numera finns fler krav på att föräldrar ska ha karriärer och egentid och att nätverket med till exempel grannar som hjälps åt med regler och övervakning har blivit svagare. Samtidigt menar de att föräldrarna förlitar sig mer på tekniken med till exempel mobiltelefoner för att ha kontroll över barnets förehavanden men att det kan ge en falsk känsla av tillit.

Intervjupersonernas berättelser om att de uppfattar ett barns familjeförhållanden som en riskfaktor stämmer överens med det sociala band-teorin säger om kriminalitetens uppkomst. Ett barn som inte känner att föräldrarna bryr sig tillräckligt mycket om var det befinner sig och vad det har för sig, riskerar att få en försvagad *anknytning*. När barnet själv får rå om sin tid, minskar chanserna till en organiserad och meningsfull fritid vilket försvagar *delaktigheten* i samhället. Ett barns familjeliv och hemförhållanden kan fungera som primär brottsprevention men när motståndskraften och de sociala banden försvagas blir risken större att hamna i kriminalitet.

Skola och utbildning

Om ett barn tappar hoppet om skolan, försvinner känslan av *åtagande* och risken för kriminalitet ökar, menar Hirschi (2002 s. 20). Vissa barn har lättare att tappa hoppet än andra och skolan har en viktig uppgift att se till att dessa barn får det stöd de behöver. En intervjuperson pratar om vikten av att barnen bibehåller hoppet om att klara skolan:

IC7: -[...] även dom barnen som har det RIKTIGT riktigt besvärligt i skolan MÅSTE vi ändå (.) hjälpa och förklara (.) att det här kommer till att klara sig, det här ÄR ett alternativ för dig.

Den här intervjupersonen berättar att man som personal i skolan inte ens med de barn som har det svårast med skolarbetet, får ge upp utan att det är ens absoluta plikt att göra allt man kan för att barnet inte ska sluta se en möjlighet att klara sin utbildning. Utbildningen är mycket viktig i ett brottspreventionsperspektiv då de sociala banden stärks genom att *åtagandet* att skaffa sig utbildningen har kostat mycket tid och energi och skapat framtidsutsikter som man inte vill förlora genom att begå brott (Hirschi 2002 s. 20).

Några intervjupersoner berättar också om några av de speciella behov som barn kan ha och att personalens arbete med att få dem att lyckas i skolan blir extra viktigt för att de inte ska hamna i kriminalitet.

IC8: -Jag tycker vi haft otroligt många som är lågbegåvade [...] många av dom känner att dom kan inte lika mycket som sina kompisar [...] vi har ingen SKOLFORM för dom. [...] dom är ju normalbegåvade (.) samtidigt klarar dom inte den vanliga skolan för där är för höga krav [...] dom tror jag hamnar mycket i kriminalitet (.) när dom inte får tillräckligt med bra stöd och hjälp här i skolan [...]

IC9: -Det är inte helt ovanligt när man sitter på en anstalt att man har neuropsykiatrisk nåt ADHD nåt ADD eller nånting eh så att DÄR kan man väl (.) om inte barnet får rätt stöd och hjälp (.) och det första är ju skolan (.) skolan ska se till att barnet får arbeta utifrån dom förutsättningarna som det har (.) gör man inte det utan det ständigt känner sig kränkt (.) känner sig bara till besvär (.) så tror jag att man barkar dålig väg [...]

Intervjupersonerna säger här att barn som har lägre begåvning än genomsnittet men ändå hamnar över gränsen för normalbegåvning, och barn som har neuropsykiatriska funktionshinder har en högre risk än andra barn att hamna i kriminalitet om skolan inte kan ge dessa barn det stöd de behöver. De visar här tydligt att ansvaret ligger på skolan att upprätthålla ett starkt socialt band. Kan inte skolan möta dessa behov, berättar intervjupersonerna att barnen riskerar att känna att de bara är till besvär, att de inte är lika duktiga som sina klasskamrater och då förlorar de självkänslan och hoppet om att klara skolan. Om skolan inte kan få eleverna att tro på att det är värt att investera i utbildningen,

riskerar de att inte ha så mycket att förlora på att bli kriminella. Sociala band-teorins element *åtagande* blir aktuellt i den här situationen då skolan inte bara har möjlighet, utan ett faktiskt ansvar att stärka barnens självkänsla och få dem att jobba för något som de sedan inte vill förlora. Sammantaget visar intervjupersonerna i detta avsnitt att skolan är en viktig plats för barnen att skapa starka sociala band och att skolpersonalen måste finnas där för att stötta dem i detta.

Kamratskap

Brist på *delaktighet* i aktiviteter som följer samhällets normer kan försvaga de sociala banden och umgänge med personer med normbrytande beteende är en riskfaktor för att själv hamna i kriminalitet. En av intervjupersonerna tror att kompis miljön är den främsta riskfaktorn till kriminalitet:

IC10: -[...]Om polarna hittar på dumheter så är det hög risk att du hakar på detta själv (.) och eh: på det sättet så tror jag att du kommer in i- i (.) asså ett normbrytande livsstilssätt och så småningom så kan det leda fram till riktig kriminalitet.

Här berättar intervjupersonen om vänner som riskfaktorer till antisocialt beteende och då kan de skyddsfaktorer som finns bli extra viktiga för att kunna förhindra kriminalitet. Sociala band-teorins element *delaktighet* spelar här en roll då man genom att ge barnet en meningsfull vardag med till exempel skola och fritidsaktiviteter skulle kunna stärka de sociala banden till samhället och andra normföljande individer.

En annan intervjuperson tar upp vikten av att känna sig bekräftad:

IC11: -[...]Oavsett hur gammal du än är så- så söker du ju bekräftelse (.) du söker ju kärlek (.) och får du aldrig kärlek (.) eller nån som bryr sig eller nån som visar sig (.) för en- då tror jag det är lätt hänt för oavsett vad man säger om olika gäng (.) dom tar ju hand om varandra (.) många [i gängen?] i gängen ja (.) och då blir det ju deras familj så att säga [...] för att man vill passa in.

I det här citatet menar intervjupersonen att det för ett barn på ett känslomässigt plan kan vara positivt med stark anknytning till normbrytande individer då det kan tillgodose behoven av trygghet och bekräftelse. Har man ingen annan, till exempel föräldrar, syskon eller skolpersonal, som kan ge en detta, tror intervjupersonen att det är lätt för ett barn att istället

söka efter det i ett kompisgäng. Detta kan dock vara skadligt för barnet på ett annat plan då risken att själv hamna i kriminalitet blir större ifall kompisgänget ägnar sig åt antisocialt beteende och genom att arbeta med att stärka anknytningen till föräldrar och skola skulle de sociala banden till samhället kunna bli starkare.

Arbetet med brottsprevention

Skolpersonalens arbete och överlämningen till socialtjänsten

Skolan kan själv arbeta med upptäckta riskfaktorer och sekundär brottsprevention till en viss gräns och socialtjänsten behöver finnas som en hjälp vid behov. Skolpersonalen har en plikt att anmäla oro för ett barn till socialtjänsten. Samtliga intervjupersoner är medvetna om denna skyldighet och är alla överens om att den är något som är positivt.

IC12: -Det det måste finnas för att VI är ändå den första linjen. Det är vi som möter barnen. Vi- vi kan vara den enda kontakten dom har med samhället.

Den här intervjupersonen säger att det kan vara helt avgörande för ett barn att skolpersonalen har en anmälningsplikt; skolpersonalen kan vara barnets enda kontakt med samhället och i de fallen de enda som kan upptäcka om något inte står rätt till. Då får det inte ligga på den enskilda individen att avgöra om det finns grund för en anmälan utan det är essentiellt att det finns en skyldighet att anmäla när det uppstår oro för att barnet far illa. Det här blir ett sätt för samhället att uppmärksamma riskfaktorer vilket ju behövs för att kunna arbeta mot ett minskande av dessa. Det kan även vara en möjlighet för det enskilda barnet att stärka sina sociala band med hjälp av *övertygelse*. Om man ser att samhället kan göra positiva saker för en, ökar chanserna att man ger dess lagar och regler validitet och därmed minskar risken att man själv bryter mot dem.

Några av intervjupersonerna uppger att det finns en handlingsplan på deras skola för att kunna göra en orosanmälan till socialtjänsten när ett barn inte mår bra. Intervjupersonerna berättar att en orosanmälan är det sista steget och att man om det går först försöker lösa situationen i skolan samt prata med föräldrarna. De beskriver att vägen till en orosanmälan till socialtjänsten går genom diskussioner i det egna arbetslaget och vidare till det så kallade elevhälsoteam som finns på skolorna för att till sist lämnas in som en orosanmälan som är underskriven av rektor men där underlaget är skrivet av personalen som gjort observationen. Men det är inte alltid man kan eller ska göra en orosanmälan:

IC13: -[...]Målet är ju inte att så fort man ser nånting att jag ska anmäla det asså [...] om jag ser ett barn- stökigt och bökitigt och oroligt barn så fixar jag

ju skolmiljön, det är ju det första (.) funkar inte det och det fortsätter så är det ju elevhälsan där man säger att (.) barnet är oroligt, jag vet inte hur vi ska göra [...] så att jag får rent pedagogiska verktyg för hur jag bättre kan bemöta barnet och förhindra att den är så orolig.

Intervjupersonen ovan säger att det första man gör som personal i skolan är att själv lösa uppmärksammade problem hos barnen. Om det inte fungerar tar man hjälp av elevhälsan för att kunna bemöta barnen på rätt sätt. Här kan skolan fungera som en brottspreventiv plats där man tar hand om uppkomna riskfaktorer där barnet tillbringar en stor del av sitt liv så långt det går snarare än att lämna över det arbetet till andra instanser i samhället.

IC14: -[...]Om Nisse och Kalle har slagits i sandlådan nu (.) javisst rent juridiskt sett det är en misshandel, ett normbrytande beteende, en kriminell handling, ska vi anmäla det? Nä för att barn gör såna saker och det kan vi handskas med liksom.

Den här intervjupersonen berättar om en händelse som förekommer ibland, nämligen att barn hamnar i slagsmål i skolan. Intervjupersonen drar det till sin spets och säger att det är en kriminell handling, men samtidigt finns det oftast inget skäl för oro och därmed orosanmälan. Sådant beteende hör till vad barn normalt sett gör och skolpersonalen har inga svårigheter att hantera detta själva. Intervjupersonen betonar sin egen och skolans kompetens att ge barnet en skyddande miljö och därmed större motståndskraft mot framtida kriminalitet. När barnet har vuxna i sin närhet som kan se och hjälpa barnet i situationer som det inte kan hantera helt själv, till exempel slagsmål, fungerar den stödjande skolmiljön som en skyddsfaktor (Schneider 2010 s. 97). Ett konkret sätt för de vuxna att hjälpa barnet kan här till exempel vara att utveckla sin sociala kompetens och reagera på adekvata sätt på andras beteenden (ibid. s. 108).

I de två citaten ovan pratar alltså intervjupersonerna om att det inte alltid är berättigat att göra en orosanmälan till socialtjänsten utan de ser det som en självklar del av arbetet att själva jobba med barnet. Detta arbetet kan ske på olika sätt:

IC15: -Ja då har vi till exempel [namn] som är vår skolkurator han är utbildad samtalsledare JÄTTEDUKTIG [...] så har han kanske samtal flera veckor, det har han haft nu med ett par barn till exempel (.) för då vet dom att (.) där är nån som lyssnar på dom som bryr sig [...]

Här berättar intervjupersonen om ett konkret sätt att arbeta med barnets mående i skolan. Att en kurator pratar med barnet gör att det vet att det finns någon som lyssnar och bryr sig om barnet. Det kan stärka *anknytningen* till vuxenvärlden och skolan och även motivera till sociala band-teorins element *åtagande* då det ger bekräftelse vilket kan behövas för självkänslan och motivationen att satsa på sig själv. På så sätt stärks de sociala banden i skolan och minskar risken att barnet hamnar i kriminalitet.

IC16: -[...]Vi har en del barn med språkstörningar och inte kan (.) dom kan ju inte förmedla sig på annat sätt (.) än fysiskt [än fysiskt] ja (.) men då är det ju viktigt att man förklarar det för den som har blivit utsatt då, för barnet själv och försöka koppla in bildstöd eller teckenstöd eller andra saker och hjälpa dom.

Även i detta citat berättar intervjupersonen om konkreta åtgärder i skolan, i det här fallet bild- eller teckenstöd som hjälper barnet att kommunicera på andra sätt än genom att till exempel slåss. Genom att ge det här stödet till de barn som behöver det, försöker man öka barnets känsla av samhörighet och att det kan klara av skolan. Hopp om och konkret hjälp att klara skolan är en skyddsfaktor mot kriminalitet och det stärker de sociala banden till samhället eftersom det hjälper barnet att investera i något som senare i livet kan hjälpa till att bygga upp ett liv som blir för mycket värt för att man ska vilja förlora det genom att begå brott.

En annan intervjuperson berättar om en annan åtgärd att ta till innan man gör en orosanmälan till socialen ifall man misstänker att ett barn far illa:

IC17: -Om jag har en oro för att ett barn (.) är under misär för (.) nån anlednings skull, att barnet är smutsigt, barnet är hungrigt eh: hamstrar kanske på fredagen för att dom inte har mat hemma och så [...] då försöker jag alltid kalla på föräldrarna först [...]

Här pratar intervjupersonen om saker som påverkar barnet negativt men som sker i hemmiljön och inte kan avhjälpas i skolan. Om problemet fortgår skulle det kunna bli tal om orosanmälan men här väljer intervjupersonen att alltid prata med föräldrarna först. Istället för att vända sig direkt till socialtjänsten, som ju är längre ifrån barnet, vänder sig intervjupersonen till de vuxna i den miljö som står barnet allra närmast och försöker tillsammans med dem vända de riskfaktorer som omsorgsbrist innebär till skyddsfaktorer där fler vuxna aktivt kontrollerar omsorgen för barnet.

I citat 13–17 visar intervjupersonerna att de har ambitionen att klara av så mycket som möjligt på plats i skolan, innan de hämtar hjälp från socialtjänsten. De ser skolan som en viktig plats för stärkning av barnets sociala band till samhället. Det stärkandet sker genom att barnet får kontakt med till exempel kurator eller specialpedagog eller genom att barnets lärare på något sätt själv hanterar situationen. Här jobbar skolpersonalen med barnets *anknytning* till skolan, kamrater och föräldrar och med *åtagandet* till utbildning och lärande.

Skolpersonalens motivation

Intervjupersonerna visar ett engagemang i och en motivation till både primär och sekundär brottsprevention och det syns en vilja att arbeta både med att stärka skyddsfaktorerna och minimera riskfaktorerna för att barnens sociala band ska bli starkare. En intervjuperson beskriver frustrationen över skolor som inte tagit detta ansvar vilket under intervjun även synes ge motivation till det egna arbetet idag.

IC18: -Om jag nu tänker tillbaks till mitt gamla jobb [...] så satt jag ju många gånger och var arg (.) över skolan [...] då kunde man se ibland i journaler som var ifrån skoltiden [...] skolsköterskans anteckningar där det kunde stå att barnet eh hade gått ner i vikt (.) bristande omsorg i hemmet (.) eh pappa eh finns inte, asså frånvarande pappa, asså det var massor massor massor sånt som hade hänt då sextio sjuttioalet [...] där man ( ) vad fan har dom inte GJORT nåt för, dom har ju SETT det i skolan, varför GÖR man ingenting och så låter man det gå och har det gått för lång tid så är det ju kört (.) man får ju aldrig säga att det är kört men att det blir ju svårare.

Den här intervjupersonen har tidigare jobbat inom den rättspsykiatriska vården och har där träffat brottslingar som i sin barndom varit utsatta för bristande omsorg och frånvarande pappa, men där skolan inte arbetat med dessa problem. Intervjupersonen berättar om riskfaktorer i dessa individers barndom och tycker att skolorna har brustit i sin funktion som brottsförebyggande instans. Det är lättare att göra något tidigt i en individs liv och även om intervjupersonen inte tycker att man ska ge upp och säga att det ”är kört” märks frustrationen över att man inte hjälpt individerna redan i skolåldern. Genom sina tidigare erfarenheter har intervjupersonen funnit motivation att i sitt nuvarande arbete identifiera och motarbeta dessa riskfaktorer.

En annan intervjuperson motiveras av att se resultatet av arbetet de lägger ner på skolan idag:

IC19: -[...]Nu jobbar jag med en kille som (.) går i tvåan (.) jag menar han har då flytt (.) från [land] (.) till [annat land] [...] på denna korta tiden när han har varit här i två och ett halvt år har han redan bytt tre skolor (.) jag menar när jag började jobba med honom (.) han var arg (.) han var aggressiv [...] han sa till mig jag hatar skolan, alla hatar mig, ingen tycker om mig [...] men det är så fantastiskt att se killen nu för han började i augusti och hans lärare är fantastiska vi- vi träffas var vecka och jag jobbar med honom och sånt (.) att se (.) att vi ser en glad kille idag (.) han förstår han ska inte flytta (.) han förstår vi tycker om han, han har börjat få kompisar (.) men hade vi inte fångat upp han här [...] jag tror att då hade han varit en av dom som hade varit i riskzonen helt klart, helt klart.

Här berättar intervjupersonen om ett barn som har haft svaga sociala band till samhället genom flykt, skolbyten och brist på vänner. Genom ett aktivt arbete från skolpersonalens sida känner sig barnet nu tryggt och omtyckt och har börjat få vänner. De riskfaktorerna som tidigare syntes har bytts ut mot skyddsfaktorer där barnet fått möjlighet att skapa långvarig anknytning till vuxna och andra barn. Arbetet motiverar intervjupersonen som konstaterar att om de inte hade fångat upp barnet i skolan, hade dessa riskfaktorer till slut kunnat övergå i kriminalitet.

Begreppet brottsprevention i det egna arbetet

Även om intervjupersonerna ser brottspreventiva åtgärder i sitt arbete med barnen, är syftet med verksamheten att barnen ska nå kunskapskraven och arbetet fokuseras därför främst på detta och på att barnen ska må bra. Intervjupersonerna berättar att brottspreventionen är något som kommer ”på köpet”.

IC20: -[Jag kan] vara ett verktyg för att stoppa framtida kriminalitet genom att jag ger (.) eller ser till att barnet når kunskapskraven där barnet har möjlighet att söka gymnasiet, möjlighet att få ett framtida yrke (.) då stoppar-kan jag ju stoppa viss kriminalitet [...]

Genom att vara den som hjälper ett barn att nå kunskapskraven, säger intervjupersonen ovan att skolpersonal kan vara ett verktyg för att hindra att barnet blir kriminellt i framtiden. Här blir utbildningen aktuell som skyddsfaktor mot kriminalitet och skolpersonalen blir bäraren av den skyddsfaktorn. En annan intervjuperson uttrycker sig på följande sätt när vi pratar om att arbeta uttryckligen med brottsprevention:

IC21: -[...] Det krävs en anmälan och där måste vi som skola vara duktiga på att göra den anmälan så att socialen får in- in den informationen (.) men vi- jag tycker inte att vi ska se det som att VI jobbar mot kriminalitet, vi jobbar FÖR barnens bästa (.) och sen så ska socialtjänsten jobba mot kriminalitet [...]

Intervjupersonen menar att det i praktiken blir samma resultat av arbetet, men anser att arbetet för barn ligger mer explicit på socialtjänsten när det gäller brottsprevention, medan skolans jobb är att se till att barnen klarar kunskapskraven och att de mår så pass bra att de kan göra detta. Detta överlappar varandra på så sätt att både arbetet med utbildning – att klara kunskapskraven och få godkända betyg – och det sociala arbetet i skolan – att till exempel få barnet att känna samhörighet, skapa vänskapsband och träna på att följa regler – kan fungera som skyddsfaktorer mot kriminalitet och stärka de sociala banden hos barnen.

[Samarbetet mellan skola, socialtjänst och föräldrar](#)

[Kontakten med föräldrarna](#)

Skolpersonalens kontakt med barnens föräldrar är viktig då de genom denna kontakt skapar en bro mellan de sociala band som barnet har i skolan och de sociala band som finns i hemmet. Intervjupersonerna berättar att kontakten oftast är bra men att det också finns tillfällen då den är lite svårare att upprätthålla på ett positivt sätt.

IC22: -[...]Det finns oroliga föräldrar (.) men jag har alltid kunnat mött dom, det finns arga föräldrar men jag har alltid kunnat mött dom (.) nä så jag känner inte att jag har- jag är respekterad som lärare utifrån föräldrarnas sida ja verkligen.

Den här intervjupersonen berättar om sin kompetens att möta föräldrar. Det intervjupersonen säger visar att skolpersonal behöver vara motiverad att skapa ett band mellan skola och hem även i de fall det föreligger risk för konflikt.

IC23: -[...] I ett fall av tio så (.) så blir det ofta tvärstopp att man har med- man märker att man har med föräldrar att göra som inte är (.) helt inne på att samarbeta med oss liksom (.) det kan handla om att man går i försvarsställning, försvarar sitt barn (.) det kan handla om att man har en uppgivenhet, man inte orkar att ta tag i nånting eh och såna saker [...]

Här säger en intervjuperson att föräldrarna ibland försvarar sitt barn på ett sätt som inte är konstruktivt eller att de är för uppgivna för att ta tag i det som skolpersonalen vill att de ska ta

tag i vilket leder till att samarbetet mellan skolpersonalen och föräldrarna blir svårare. Vid sådana tillfällen riskerar det att bli ett orosmoment för barnet och de eventuella problem som barnet har hemma eller i skolan blir svårare att lösa vilket kan leda till att motståndskraften mot kriminalitet minskar.

Jag frågar en intervjuperson ifall en viss situation hade kunnat bli värre om man gjorde en orosanmälan.

IC24: -I sånt fall ja det hade blivit värre för där då hade vi fått föräldrarna emot oss (.) asså jag tror fortfarande att det är stigmatiserande för många föräldrar att få en anmälan på sig (.) och den reaktionen har vi mött också ehm: (.) jag har mött den personligen i ett fall där jag hade gjort en anmälan kring en elev (.) ehm: där föräldern som jag hade till en början med väldigt god kontakt sen knappt pratade med mig [...]

En orosanmälan till socialtjänsten kan alltså, om än kortvarigt, försvaga relationen mellan skolpersonal och föräldrar vilket visar en anledning till att skolpersonal ofta vill hantera det de kan hantera i skolan, utan att koppla in socialtjänsten. Det är för intervjupersonerna viktigt att de relationer som är närmast barnet fungerar. På så sätt stärks de sociala banden *anknytning* och *övertygelse* och bidrar till att barnets motståndskraft mot kriminalitet blir högre. Det stigma att bli granskad som förälder som några intervjupersoner talar om, kan även bidra negativt till föräldrarnas vilja att samarbeta med skolan. Om relationen mellan lärare och föräldrar försvagas riskerar barns anknytning till skolan eller övertygelse om skolans validitet att försvinna. Rädslan för att skolan ska göra en orosanmälan kan också leda till att föräldrarna börjar samarbeta med skolan.

IC25: -Tyvärr är det också så att om man kallar till x antal möten och det inte kommer nån förälder så (.) hjälper det ju oftast att hota med (.) orosanmälan.

Här säger intervjupersonen att det händer att föräldrarna börjar närvara på möten med skolan om skolan hotar med att göra en orosanmälan. Att ”hota” innebär här att informera föräldrarna om att skolan måste göra en orosanmälan till socialtjänsten ifall föräldrarna inte vill samarbeta kring det problem skolan ser hos barnet. Det är en åtgärd som intervjupersonen önskar inte skulle behövas. I dessa fall vill inte föräldrarna samarbeta men de väljer att ändå göra det på grund av stigma att bli anmäld till socialtjänsten. Det blir skolans sista ansträngning att

tillsammans med föräldrarna försöka arbeta bort barnets riskfaktorer innan socialtjänsten kopplas in.

Det finns tillfällen där relationen kan stärkas genom att föräldrarna själva ber skolan om hjälp med att göra en orosanmälan till socialtjänsten:

IC26: -Det var till exempel senast igår så gjorde en men där har vi mamman också med- en ensamstående mamma [...] får byta bostad en gång i halvåret (.) asså såna här saker men där vill ju mamman ha hjälp [...] det handlar om boendesituationen så det kan ju vara såna orosanmälningar också (.) att man kanske kan hjälpa till.

Denna intervjuperson berättar om att skolan kan finnas som stöd åt föräldrar som behöver hjälp med barnen i hemmiljön. Även om boendesituationen i det här fallet inte genererat någon orosanmälan på skolans initiativ har kontakten mellan föräldern och skolan fungerat så pass bra att de tillsammans kan vända sig till socialtjänsten för att förutsättningarna för barnens mående ska bli bättre och tryggheten ska öka och därmed öka motståndskraften mot framtida kriminalitet. Intervjupersonerna visar att man måste hantera föräldrarnas attityd med hänsyn till barnets mående därför görs ett aktivt övervägande också när det gäller orosanmälan på grund av risken med samarbetssvårigheter mellan skolpersonal och föräldrar.

Kontakten med socialtjänsten

För att kunna arbeta med brottsprevention och stärka de sociala banden hos ett specifikt barn behöver, förutom kontakten med föräldrarna, även samarbetet mellan skola och socialtjänst vara fungerande. Inställningen till anmälningsplikten är positiv bland intervjupersonerna men samarbetet med socialtjänsten är genomgående under intervjuerna kantat av frustrerade känslor. De har förståelse för enskilda anställda på socialtjänsten och vad de kan och hinner arbeta med men är negativt inställda till hur samarbetet blir på grund av det övergripande regelverket.

IC27: -Oftast så upplever man ju att socialen inte tar det på lika stort allvar [...] det HÄNDER ju liksom ingenting (.) dom avskriver ju rätt många anmälningar som vi bara får tillbaka.

Intervjupersonen berättar ovan att socialtjänsten ofta inte vidtar några åtgärder efter att skolan gjort en orosanmälan, utan att de avskriver ärendet. Skolan ser problem och riskfaktorer hos barnet och har gjort vad de kan för att avhjälpa dem. När de till slut kontaktar socialtjänsten är

det viktigt att de känner att någonting görs för barnet men när det inte händer blir förtroendet för socialtjänsten lägre från skolpersonalens sida. Det som händer här är att de riskfaktorer som finns hos barnet riskerar att bli fler och större och de skyddsfaktorer som hade kunnat hjälpa inte sätts in. Socialtjänsten lägger tillbaka ansvaret på skolan men skolan klarar inte av att hantera situationen själva.

IC28: -[...]Jag tycker att socialtjänsten (.) dom gör inte riktigt det jag hade önskat att dom skulle göra i återkopplingen till oss. [...] Jag tycker man skulle ändra sekretessen kring- mellan dom här två olika myndigheterna. [...] vi jobbar OCKSÅ under sekretess (.) och- och eh vi kan- vi kan bära den- det ansvaret liksom (.) då skulle vi kunna liksom (.) bättre se vad som händer liksom och veta- ha en tätare dialog med socialen.

Den här intervjupersonen säger att socialtjänsten inte ger någon tillfredsställande återkoppling till skolan efter att en orosanmälan har gjorts. Detta är på grund av att man jobbar med olika lagstiftning där socialtjänsten har sekretess gentemot skolan men inte tvärtom såvida inte föräldrarna tillåter skolan att ta del av socialtjänstens arbete. Intervjupersonen vill ha mer information om vad som händer och anser att skolan är kapabel att ta det ansvaret. En tätare dialog och mer information om ärendet hos socialtjänsten är något som samtliga intervjupersoner saknar eftersom de menar att det är svårt att veta exakt på vilket sätt man ska arbeta med det aktuella barnet när man inte riktigt vet vad som har hänt och inte och vilka åtgärder som sker. Bristen på samarbete med socialtjänsten kan alltså försvåra för skolpersonalen i arbetet med att hantera barnets mående och de riskfaktorer som var anledningen till att skolan valde att göra en orosanmälan.

En annan intervjuperson berättar att alla inkopplade instanser, det vill säga föräldrar, socialtjänst och till exempel skola och barnpsykiatrin ibland har möte på Lunds kommunhus Kristallen vilket för barnets skull enligt intervjupersonen borde förekomma oftare men att dessa möten där alla är med samtidigt är svåra att få till och därför relativt ovanliga.

IC29: -[...] Som det är nu så väntar man in varandra hela tiden [...] tänk vad bra för föräldrarna att (.) sitta och veta att nu är här all proffs, all kunskap, nu gör vi det ihop.

Intervjupersonen berättar att ärenden drar ut på tiden för att de olika instanserna väntar in varandra och önskar istället att möten där alla inblandade instanser träffas samtidigt vore en möjlighet för fler ärenden. Här ser intervjupersonen ärendet hos socialtjänsten utifrån

föräldrarnas perspektiv där de kan få ett mer effektivt stöd för sitt barn när alla inblandade har samma information. Sådana möten skulle kunna underlätta för föräldrarna och ge dem mer ork och motivation att från deras sida arbeta för barnets bästa. För barnet kan det innebära en mer enhetlig insats för att reducera riskfaktorerna och stärka de sociala banden. Sociala bandteorins element *övertygelse* skulle också kunna stärkas hos barnet när skola, socialtjänst och barnpsykiatri samarbetar för att göra barnets situation så bra som möjligt. Detta skulle kunna bli en skyddsfaktor i sig som motverkar riskfaktorerna som barnet lever med.

En annan intervjuperson saknar samtal mellan socialtjänst och skola angående specifika barn.

IC30: -[...] Jag skulle vilja sitta och prata med dom utan föräldrarna [...] vissa gånger kanske jag väljer att inte säga något för att jag är inte SÄKER. [...] Sitter föräldrarna där så är det mer det här som jag verkligen har UPPLEVT, hört och sett [...] då hade jag tyckt det var skönt att kunna bolla med dom som jobbar med dom bitarna (.) och jag tror det hade varit en stor stor hjälp för barnet [...] vi jobbar ju med (.) barnet (.) och dom jobbar ju också med barnet (.) ja lite att det skulle bli det är VÅRT ärende tillsammans [...] jag är FRUSTRERAD många gånger jag ÄR det.

Denna intervjuperson berättar att mötet mellan skola och socialtjänst alltid sker med föräldrarna närvarande och skulle vilja ha möjlighet att träffa socialtjänsten utan att föräldrarna är med. Intervjupersonen känner frustration över att inte kunna jobba på ett öppnare sätt med socialtjänsten angående ett visst barn och göra ärendet till gemensam sak. Om skolan fick information om relevanta delar av vad som pågår i en utredning så skulle de kunna arbeta mer medvetet med områden som annars är dolda för dem. Intervjupersonen tror att barnet hade haft stor hjälp av detta eftersom skolpersonalen ju träffar barnet i skolan varje dag under tiden som ärendet pågår och skulle kunna samarbeta med konkret och lämpligt stöd. Detta skulle kunna stärka skyddsfaktorerna runt barnet och fungera som sekundär brottsprevention. När det inte finns en öppenhet och ett samarbete mellan skolan och socialtjänsten finns risken att skolan ser en riskfaktor och att socialtjänsten ser en annan varav den senare missas eller i värsta fall motarbetas av skolan eftersom de inte är medvetna om den.

Detta avsnitt visar att intervjupersonerna vill ha ett bättre samarbete med socialtjänsten för att kunna arbeta med barnens mående och skolsituation på bästa sätt. Att de jobbar med barnen

varje dag ger dem stora möjligheter att arbeta med sekundär brottsprevention. Med mer information och stöd från socialtjänsten skulle det arbetet kunna bli mer effektivt.

Sammanfattande diskussion

Det som skolpersonalen berättar om i intervjuerna, visar att man arbetar mycket med sociala band-teorins element *anknytning* och *åtagande* i skolan. *Anknytningen* sker till både skolpersonalen och till andra barn i skolan. < handlar om att man försöker ge barnen hopp om och verktyg att klara sin skolgång och få en utbildning.

Skolpersonalen ser främst tre saker som orsak till att ett barn blir kriminellt i framtiden. Dessa är en försvagad relation till familjen, att man tappar hoppet om att klara skolan samt umgänge med personer med normbrytande beteende istället för delaktighet i normföljande aktiviteter.

De skyddsfaktorer som ersätter riskfaktorerna i arbetet med brottsprevention, blir aktuella i samtalen med intervjupersonerna. Det handlar främst om att tillhandahålla en stödjande miljö och att få barnet att engagera sig och känna sig involverad i skolan. Intervjupersonerna säger också att de gör vad de kan för att skydda barnet från en skadlig miljö utanför skolan genom att vid behov ta kontakt med föräldrar och socialtjänst. Mycket av arbetet kan ses som primär brottsprevention, där man jobbar likadant mot alla elever på ett proaktivt sätt. Det förekommer också det som kan ses som sekundär eller tertiär brottsprevention där man har identifierat risker, det vill säga känt en oro, eller upptäckt en faktisk händelse och där man behöver vidta direkta åtgärder.

Enligt intervjupersonerna arbetar skolpersonalen med hög medvetenhet med barnets mående och aktivt (men inte uttryckligen) med brottsprevention och att stärka skyddsfaktorerna och vid behov minimera riskfaktorerna för barnens framtida kriminalitet. Arbetet med att se till att barnen mår bra psykiskt behövs för att skolan ska kunna jobba med sin egentliga uppgift som är att utbilda elever och se till att de når kunskapskraven. Samarbete och kontakt med föräldrarna och vid behov även med socialtjänsten är verktyg för att kunna klara denna uppgift. Oftast fungerar föräldrakontakten bra men skolpersonalen behöver kompetens att hantera konflikter som kan uppstå i samband med till exempel orosanmälningar.

Skolpersonalen upplever genomgående en stor frustration gentemot de regler som styr socialtjänstens sätt att arbeta. De skulle önska en öppnare kontakt eftersom de bara får reda på vad som händer om föräldrarna godkänner att sekretessen runt barnet lyfts och det är inte alla föräldrar som gör det. De menar att med mer information om vad som pågår hos socialtjänsten skulle det vara lättare att arbeta på rätt sätt med ett barn som det lagts en

orosanmälan för. Ett tätare samarbete skulle här kunna stärka barnens sociala band då förhållandet som barnet har med omvärlden blir mer enhetligt.

När det gäller brottsprevention i skolan ser alltså samtliga intervjupersoner att det går att arbeta med detta men att det snarast ”kommer på köpet” när de jobbar med barnets mående. De ger uttryck för att det är lättare att förebygga kriminalitet ju yngre barnet är och att riskfaktorerna till stor del måste upptäckas i skolan vilken fungerar som en länk till socialtjänsten som måste kunna ta hand om det skolan och föräldrarna själva inte klarar av.

En kriminalpolitisk fråga som uppkommer efter denna studie är om och i så fall på vilket sätt och i vilken omfattning skolan ska vara en aktiv del i målet att minska framtida kriminalitet. Mer ingående forskning skulle i framtiden kunna göras. Det skulle till exempel vara intressant att se resultatet av en longitudinell studie med fokus på brottsprevention där en eller flera skolor i kommunen följs över ett antal år för att på ett mer detaljerat sätt kunna koppla specifika arbetssätt i skolan till risk- och skyddsfaktorer bland eleverna. En upprepning av min studie med fler intervjupersoner, i fler skolor och områden och som även inkluderar högstadiet hade också kunnat ge mer detaljerad information om hur skolans arbete relaterar till begreppet brottsprevention. Intervjupersonerna i min studie pekar även på behovet av att fokus sätts på samarbete och öppenhet mellan de som kan bidra till att skyddsfaktorerna och barnets sociala band stärks och därför skulle intervjuer med föräldrar till barn i grundskoleåldern och med socialtjänstanställda som arbetar med detta ämne kunna vara föremål för en bredare studie.

Referenser

- Brottsförebyggande rådet. Rapport 2016:20. *Insatser mot brott och otrygghet i socialt utsatta områden. En kunskapsöversikt.*
- Bulmer, Martin. 1984. *The Chicago school of sociology. Institutionalization, diversity and the rise of sociological research.* Chicago: The university of Chicago press.
- Elliott, Delbert och Fagan, Abigail. 2017. *The prevention of crime.* Chichester: John Wiley & sons.
- Estrada, Felipe och Flyghed, Janne (red.). 2017. *Den svenska ungdomsbrottsligheten.* 4. uppl. Lund: Studentlitteratur.
- Gerell, Manne. 2017. *Neighborhoods without community. Collective efficacy and crime in Malmö, Sweden.* Malmö: Holmbergs.
- Hirschi, Travis. 2002. *Causes of delinquency.* New Brunswick, NJ: Transaction Publishers.
- Johansson, Anna. 2015. "Har man inte föräldrarna med sig så kommer man ingenstans": om lärares relationer till föräldrar med barn som har "problem". *Rapport Högskolan Väst* 4. <http://hv.diva-portal.org/smash/get/diva2:874810/FULLTEXT03.pdf> (Hämtad 2018-01-03).
- Leclerc, Benoit och Savona, Ernesto U. (red.). 2017. *Crime prevention in the 21st century. Insightful approaches for crime prevention initiatives.* Schweiz: Springer international publishing.
- Lilly, J. Robert, Cullen, Francis T. och Ball, Richard A. 2015. *Criminological theory. Context and consequences.* 6. uppl. Los Angeles: Sage.
- Moyer, Imogene L. 2001. *Criminological theories. Traditional and nontraditional voices and themes.* Thousand Oaks, CA: Sage.
- Nilsson, Anders. 2017. "Begränsade möjligheter eller bristande kontroll?". I: Estrada, Felipe och Flyghed, Janne (red.). *Den svenska ungdomsbrottsligheten.* 4. uppl. Lund: Studentlitteratur, 131–148.
- Rennstam, Jens och Wästerfors, David. 2015. *Från stoff till studie. Om analysarbete i kvalitativ forskning.* Lund: Studentlitteratur.
- Rienecker, Lotte och Stray Jørgensen, Peter. 2014. *Att skriva en bra uppsats.* 3. uppl. Stockholm: Liber.

Ring, Jonas. 2017. "Riskfaktorer och brott". I: Estrada, Felipe och Flyghed, Janne (red.). *Den svenska ungdomsbrottsligheten*. 4. uppl. Lund: Studentlitteratur, 93–130.

Ryen, Anne. 2004. *Kvalitativ intervju*. Malmö: Liber.

Sahlin, Ingrid. 2008. *Brottsprevention som begrepp och samhällsfenomen*. Lund: Arkiv förlag.

Schneider, Stephen. 2010. *Crime prevention. Theory and practice*. Boca Raton, FL: Taylor and Francis Group.

Socialstyrelsen. *Anmälan till socialnämnden vid kännedom eller misstanke om att ett barn far illa*.

<http://www.socialstyrelsen.se/barnochfamilj/barnochungaisocialtjansten/anmalanarbarnfarilla> (Hämtad 2018-01-03).

Tham, Henrik. 2017. "Tidiga ingripanden som kriminalpolitisk strategi". I: Estrada, Felipe och Flyghed, Janne (red.). *Den svenska ungdomsbrottsligheten*. 4. uppl. Lund: Studentlitteratur, 309–342.

Vetenskapsrådet. U. å. *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. <http://www.codex.vr.se/texts/HSFR.pdf> (Hämtad 2018-01-03).

Williams, Frank P. och McShane, Marilyn. 2010. *Criminological Theory*. 5. uppl. Upper Saddle River, NJ: Pearson.

Bilaga I - Enkätfrågor och svarsalternativ

1. **Ålder:**

2. **Kön:** Kvinna, Man, Annat/vill ej uppge

3. **Hur många år har du arbetat som lärare?** 0-5 år, 6-10 år, 11-15 år, 16-20 år, 21-25 år, 26-30 år, 31-35 år, 36-40 år, 41-45 år, 46 år eller längre

4. **Vilken årskurs undervisar du i just nu?** Klass 1-3, Klass 4-6, Klass 7-9, Annat (skriv vad i kommentarsfältet)

5. **Vilken skola/vilka skolor arbetar du i just nu?**

6. **Känner du att det ingår i dina arbetsuppgifter att se till att dina elever mår bra?** Ja, Nej

7. **Skulle du vilja kunna lägga mer tid på att se till att dina elever mår bra?** Ja, Nej

8. **Skulle du vilja ha mer befogenhet än vad du har idag när det gäller att säkerställa att dina elever mår bra?** Ja, Nej

9. **Känner du att du, om det skulle behövas, kan få stöd och prata om elevers mående och orosanmälningar av andra vuxna på din arbetsplats?** Ja, Nej

10. **Känner du att du, om det skulle behövas, kan få stöd och prata om elevers mående och orosanmälningar av andra vuxna i ditt privatliv?** Ja, Nej

11. **Känner du till att du som lärare har en personlig skyldighet att göra en orosanmälan till socialtjänsten vid misstanke om att ett barn far illa?** Ja, Nej

12. **Har din skola en handlingsplan för hur du ska gå till väga om du behöver göra en orosanmälan?** Ja, Nej, Vet ej

13. **Har din skola en handlingsplan för hur du ska gå till väga om du upptäcker att en elev har begått en kriminell handling?** Ja, Nej, Vet ej

14. **Anser du att, som samhället ser ut idag, det oftast är till det aktuella barnets fördel att göra en orosanmälan?** Ja, Nej

15. **Anser du, som samhället ser ut idag, att anmälningsskyldigheten kan hjälpa dig i ditt arbete som lärare?** Ja, Nej

16. Tror du att antalet orosanmälningar inom skolan har ökat sedan anmälningsskyldigheten infördes? Ja, Nej

17. Vad tror du att denna ökning beror på? Förändringar i kunskap och attityd hos vuxna, Fler barn som hamnar i riskzonen, Annat (ange vad i kommentaren), Jag tror att inte att antalet har ökat

18. Har du någon gång funderat på att göra en orosanmälan för någon av dina elever? Ja, Nej

19. Har du någon gång gjort en orosanmälan för någon av dina elever? Ja, Nej

20. Har du på annat sätt varit i kontakt med socialtjänsten angående någon av dina elever? Ja, och jag är över lag nöjd med socialtjänstens insatser, Ja, och jag är över lag missnöjd med socialtjänstens insatser, Nej

21. Skulle du göra en orosanmälan om du märkte att en av dina elever hade snattat eller vandaliserat vid ett tillfälle? Ja, Nej, Eventuella tankar om detta:

22. Skulle du göra en orosanmälan om du märkte att en av dina elever hade snattat eller vandaliserat vid flera tillfällen? Ja, Nej, Eventuella tankar om detta:

23. Skulle du göra en orosanmälan om du märkte att en av dina elever hade utövat våld eller sexuella trakasserier (t.ex. verbalt eller genom att tafsa) vid ett tillfälle? Ja, Nej, Eventuella tankar om detta:

24. Skulle du göra en orosanmälan om du märkte att en av dina elever hade utövat våld eller sexuella trakasserier (t.ex. verbalt eller genom att tafsa) vid flera tillfällen? Ja, Nej, Eventuella tankar om detta:

25. Skulle du göra en orosanmälan om du misstänkte att en av dina elever for illa p.g.a. annan persons (t. ex. förälder, syskon, tränare) beteende? Ja, Nej, Eventuella tankar om detta:

26. Har din egen attityd till att göra en orosanmälan förändrats jämfört med för tio år sedan? Ja, idag skulle jag anmäla tidigare, Ja, idag skulle jag vänta längre med att göra en anmälan, Nej, den har inte förändrats, Jag arbetade inte som lärare för tio år sedan

27. Tror du att ett barns uppväxtförhållanden kan vara en förklaring till kriminalitet senare i livet? Ja, Nej

28. Tror du att det är möjligt att se om ett specifikt barn ligger i riskzonen för att hamna i kriminalitet senare i livet? Ja, Nej

29. Har du under ditt yrkesliv som lärare mött en elev som du känt har haft stor risk att hamna i kriminalitet senare i livet? Ja, Nej

30. Kan du tänka dig att delta i en intervju? Denna kommer, om det blir aktuellt, att vara maximalt 1 timme och du kommer att bli kontaktad separat via e-post. Ja, Nej, Om ja, skriv in din e-postadress:

31. Har du några andra tankar eller kommentarer du skulle vilja framföra?

Bilaga II - Stödfrågor till intervjuerna och teckenförklaring

1. Hur länge har du jobbat på den här skolan?
2. Hur kommer det sig att du valde att bli lärare/specialpedagog/etc.?
3. Upplever du att din yrkesroll blir respekterad?
  - Naturlig del i nätverket kring barnet
  - Elever
  - Föräldrar
  - Socialtjänsten
4. Vad tycker du om anmälningsskyldigheten som du har som lärare?
5. Har/hade du haft nytta av en handlingsplan för om du behöver göra en orosanmälan eller om du upptäcker att en elev har begått något brott?
  - Ska kommunen eller skolan stå för att upprätta den?
6. Pratar ni om orosanmälningar eller barns mående på arbetsplatsen?
  - Attityder och diskussioner i lärarrummet
7. Kan du prata om orosanmälningar eller barns mående i privatlivet?
  - Tystnadsplikt
  - Behov
8. Har du gjort en orosanmälan någon gång?
  - Hur upplevde du det?
  - Skillnad för barnet?
  - Återkoppling?
9. Vad tror du skulle kunna påverka om dina elever begår brott i framtiden?
10. När tycker du att man får lov att göra en orosanmälan?
  - Akut problem eller långsiktigt

- Fattig familj
- Barn med NPF
- Bor i ett område med hög kriminalitet
- Redan konstaterad negativ händelse

11. Hur kan man märka om ett barn har stor risk att hamna i kriminalitet senare i livet?

- Samtliga som svarat på enkäten har svarat att man kan det, varför tror du?

12. Hur tänker du kring påståendet ”Det är okej att punktmarkera ett barn för att förhindra framtida kriminalitet”?

13. Hur resonerar du kring orosanmälan till socialtjänsten som ett verktyg att förebygga kriminalitet?

14. Hur skulle samarbetet mellan skola, socialtjänsten, BUP och polisen kunna göras bättre för att förhindra kriminalitet?

15. Har du något mer som du vill tillägga?

Följande tecken används i intervjuutdragen.

- :   Utdraget ord
- (.)   Kort paus
- ()   Ohörbart tal
- []   Samtidigt tal, förklaring av sammanhang
- [...]   Förkortning av citat

VERSALER Kraftig betoning